

הגני בזה ליתן הכרת הטוב שעל ידכם יש ריבוי בפלפולא דאורייתא בעריכות ובמתקנות התורה.

ראיתי להעיר על המשא ומתן שיש בדברי ידידי הרב משה ברוך קופמאן שליט"א. בתחילה הביא שדרכו של רש"י על התורה לבחור פירושים שהם לשבח האבות ורועי האומה. ויש ששאל עליו, הלא יש גם מקומות שמצינו שהביא פירושים שאינם נראים לשבח. שוב כתב ידידי הנ"ל שנית, שאין כוונת רש"י רק לומר הפשט, אלא גם להורות לנו יסודי הדת. וגם על זה תפסו עליו, דהרי רש"י כותב בכל מקום שאין כוונתו אך ורק לפרש פשוטו.

ונראה לי ברור שהאמת הוא כידידי הרב משה ברוך קופמאן שליט"א ואקדים שתי הקדמות: (א) תורה היא מלשון הוראה, כל דברי תורתנו הקדושה מדריכים אותנו איך לחשוב, לדבר, ולעשות. (ב) רש"י מקובל לרוב של ישראל, ובפרט פירושו על התורה המסורה שלנו הוא שהוא ראש וראשון לכל הפירושים ולו משפט הבכורה, כמש"כ הרמב"ן עה"ת, והשו"ע בשם הרא"ש. והנה רש"י הולך בדרך חז"ל בפסחים (ג, ב) לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה. גם רש"י מלמד אותנו שגם את הפשט יש ללמוד ע"ד חז"ל ע"פ מה שקיבלו הם מסיני. ולכן גם בעניינינו רש"י בוחר הפירוש לשבח האבות ורועי אומתנו, שאף אם אי"ז הפשט היותר פשוט, מכל מקום כיון שהם היו גדולים מהשגתנו וכל החסאים הכל כפי מדרגתם בדקות שבדקות ולא כל אחד יבין הענין, לכן רש"י מלמדנו ההבנה בתורה באופן שיהי' מובן לכל. ולענין מה שכותב ידידי הנ"ל שרש"י מביא יסודי הדת, פשוט שזו מטרתו להורות לנו הדרך אשר נלך בה, כי זו לימוד תורה [-הוראה] כפשוטה ללמוד מהתורה מה שצריך כל יהודי לדעת מנער ועד זקן ולא יספיק בביאור המקרא לחוד. ולזה הרבה פעמים הוצרך רש"י להאריך יותר מביאור המקרא. אמנם כיון שדרכו ללמד דרך קצרה לכן לא הביא כל הפירושים אף שבעצם לכל דרש יש דיוק בפשט, כי אז אין להם סוף, ולכן בחר רק במה שהוצרך כנ"ל.

מלפ' ר' אוריאל

שיטת הגר"א במצות מצה כל שבעה

ישר כחכם על הגליון שנהנים ממנו כל שבוע ושבע.

בענין מה שהובא בגליון פרשת ויקרא, על שיטת הגר"א במצות מצה כל שבעת ימים.

שמעתי מהגאון רבי אשר אריאלי שליט"א שביאר, שהמצוה בליל ראשון היא מצוה חיובית ובשאר ימים היא קיומית, שאם אכל מקיים המצוה. וביאר גדר המצוה ע"פ רש"י בסוכה (כז). שכתב "אם באת לאכול תהא אכילתך מצה ולא חמץ", נראה מזה שהיא הרחקה מאכילת חמץ, שאם באת לאכול הפת יש מצוה שתאכלנה באופן של מצה ולא חמץ. וע"פ זה ביאר טעם המעשה רב שיש דין 'מצה שמורה' כל שבעת הימים, שהרי כל ענין המצוה הקיומית היא הרחקה מחמץ.

דוד פולק

יו"ט שני לבן א"י הנמצא בחו"ל

בגליון כ"ז (חג הפסח שעבר) הובא שו"ת בעניני פסח מאת הגר"ר משה שטרנבוך שליט"א משמחי לב. והביא שם שהורה הגר"מ שטרנבוך לבן א"י שנמצא בחו"ל שאינו חייב להשתתף בסדר ביו"ט שני, ורק לפי שיטת בעל התניא צריך לשמור יו"ט שני מטעם קבלה, עכ"ל.

ורציתי להעיר שהגר"ר אלי' ברוך פינקל זצ"ל (על מועדים ובהגדש"פ) דן בזה ומביא תשובות מכמה גדולי בורינו בזה, ומסיק דכ"ז בדרך פלפול. אבל מצד דרך ארץ על הבן להשתתף בסדר של אביו. ואולי כ"ה גם לדברי הגר"מ שטרנבוך.

ועוד יש להוסיף בענין זה, שרה"י הגר"ר ירוחם אלשיך שליט"א ג"כ דן בזה והזכיר דברי זקנו בעל אבן האזל דס"ל דמצות סיפור יציאת מצרים הוא מצות תלמוד תורה. רק בליל פסח מחויב לעסוק בחלקי התורה הנוגעים ביציאת מצרים. ובזה ישב למה אין מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים, משום שאינה מצוה בפני עצמה. ולפ"ז אמר רה"י, דמצד חיוב ת"ת על הבן להשתתף בסדר כדי שאביו יקיים מצותו, שהרי על האב מוטל ללמד את בנו.

בכבוד רב, דוד פולק

הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל

תיקונים והבהרות

אמירת אב הרחמים בימי הספירה

(א) מה שכתבתי במנהגים (פרשת שמיני) שאין אומרים אב הרחמים בשבת מברכים אייר כיון שהוא בימי ניסן. יפה העירני הר' יצחק רייז ואחרים עמו שטעיתי בזה כמפורש במשנה ברורה סימן רפ"ד ס"ק יח. ואף שיש מקומות שאין אומרים, ראה קונטרס נהג בחכמה (פרק יב אות כח) שכעת אין אומרים בישיבת במ"ע ע"פ דעתו של הגר"א קוטלר זצ"ל, ומכל מקום בודאי המנהג הפשוט שאומרים אב הרחמים. ויה"ר שלא נכשל בדבר המנהג.

אלא היה שייך לדון דעיקר הצרות בגזירות תתנ"ו התחילו בחודש אייר דייקא (ראה מאמרי בעלים שם) וא"כ בשבת מברכים אייר אין לאמרו. אך בפרי מגדים (בספרו על מנהגים) כתב שהתחילו לרדוף בכ' ניסן וכן אמרו יוצרות כבר בשבת אחר פסח. וחשבתי שאולי היום שאין אומרים יוצרות אלו אי"כ שפיר אין אומרים אב הרחמים, כי אמרו אב הרחמים רק לכבוד הקדושים שהזכירו ביוצרות משא"כ היום שמדלגים. עוד היה אפשר לומר דרך אלו הנהגים אבילות מאסרו חג אומרים אב הרחמים, משא"כ לפי מנהג ישיבות דליטא שאין מתחילין האבילות עד ר"ח אייר ממילא אין אומרים אב הרחמים עד ר"ח, ובזה אתי שפיר פסקו של הגר"א קוטלר זצ"ל.

להסתפר בערב שבת ר"ח

(ב) ועל מה שכתבתי (שם) שבערב שבת זו (ל' ניסן) "יש נוהגים" להסתפר בער"ש הבא, העיר ידידי הרב יהודה העבד שליט"א דהלא כן הובא במשנה ברורה בלא חולק, וכן נקטו כל הפוסקים בלי פקפוק ולמה כתבתי שהוא רק יש אומרים. ואפילו להחוששים משום צוואת ר"י החסיד, יש כמה פוסקים דבכה"ג אין לחוש (אגרות משה ח"ט, וכן הובא בכמה מקומות בשם הגריש"א) דכאן אין לו ברירה אחרת, ועי' בכה"ח שהביא מכנה"ג דמותר אחר חצות ביום ה'. כוונתי כי מכל מקום יש נוהגים שלא להסתפר כל ימי הספירה חוץ מל"ג בעומר, וא"כ להם כנראה שאין להקל. ואפילו הנוהגים מל' ניסן עד ג' ימי הגבלה אפשר לומר שאין להתיר בשבילם, כי יכולים להסתפר ער"ח ביום חמישי, וההיתר הוא רק לאלו הנוהגים מפסח עד ל"ג בעומר. והלכתי אחר הכלל של השו"ע בכמה מקומות דדבר חדש שלא מצינו רק במקום אחד נקט לשון "יש" אע"פ שאין מי שחולק.

בדיקת סלרי מתולעים

(ג) עוד רצוני להבהיר מה שכתבתי (בגליון לפרשת צו) שיש להשתמש במין סלרי לכרפס, כי היום אוכלים אותו חי וגם אפשר שנמנעו מחמת חשש תולעים והיום מצוי מין נקי. ואמנם העירוני כי גם היום יש חשש תולעים בסלרי וצריך בדיקה הן מחמת חשש תולעים מבחוץ שצריך שטיפה והדחה והן מחמת התולעים שאפשר להיות בפנים (leaf-minors). ועיקר כוונתי שאפשר להשיג המין עם הקֶשֶׁר שכבר בדוק הוא, ובכלל אינו קשה לבדוקם בפרט לכרפס שאי"צ לאכול אפילו כזית. אבל מעולם לא כוונתי לומר שאין צריך לבדוק הסלרי מתולעים.

לוח הזמנים

(ד) ועל הרביעית, מה ששאל הרב דוד פרץ קורנט על השמטת איזו מן הזמנים - מה שהשמטתי זמן חצות היום לשיטת הב"ח, עיקר דבר זה נוגע בשעון חורף לעורר על זמן חצות למאן דחש לשיטה זו, אבל בשעון קיץ שחצות נע ונד אצלינו בערך שעה 1 אחה"צ כמדומה שרוב העולם מדקדקים להתחיל סעודת צפרא דשבתא. וכן סוף זמן תפילת מוסף עיקר זמן זה נוגע רק במקצת בחורף לאלו המאחרים [ובפרט הנשים], אבל בקיץ שזמנו קרוב לשעה 2 אחה"צ ממילא לא נוגע כל כך להדפיס.

ומה שהשמטתי זמן איסור מלאכה בשעה"ד, אחר שראיתי שיש דיעות שונות בענין החלטתי שאין להדפיס בלוח זמנים איסור מלאכה, כאילו יש משמעות דעד ב' או ג' דקות קודם שקיעה אפשר לעשות מלאכה בשופי, רק הדפסתי זמן הדלק"ג ושקיעה ככתוב בלוחות. ומכל מקום על משמתי אעמודה שצריך להוסיף ב' דקות לכל הפחות לתוספת שבת ומחמת אי דיוק בשעון או בזמן השקיעה ועוד סיבות שונות וחוששני בזה מחטאת, ודלא כאלו שחושבים בטעות שאפשר לעשות מלאכה עד שקיעה ממש, לכן כתבתי במוסגר אצל שקיעת החמה שצריך להחמיר ב' דקות וכוונתי מדינא ולא כהידור בעלמא מחמת הטעמים הנ"ל.

מלפ' ברוך קופמאן

כתובות (עב, א), תוס' ד"ה וספירה לה לעצמה. וא"ת אמאי אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר דהא כתיב וספירה. וי"ל דאין מברכין אלא

ביובל שמברכין ב"ד בכל שנה שלעולם יוכל למנות כסדר, וכן עומר, אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה למנות.

יל"ע במאי דכתבו 'אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה למנות', דלכאורה מה שאם תראה תסתור הוי סברא שלא לברך, אבל אכתי למה אין לה למנות, דאם לא תסתור הא מקיימא זבה מצוה. ואולי טעות סופר היא וצריך לומר 'אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה למנות בברכה'. וכן מבואר מהתוס' במנחות (סה, ב ד"ה וספרתם) שכתבו רק שאין לה לברך, עיי"ש.

ונמצא לפי זה דיש מצות עשה לכל אשה לספור בז' הנקיים שלה משום קרא דוספירה לה, וצ"ע דלא הובאה מצוה זו אצל מוני המצוות או בשאר

ראשונים ופוסקים. ואמנם השל"ה (שער האותיות אות ק) חידש שיש מצוה מן התורה לזבה לספור הז' נקיים שלה בפה, ואך בשו"ת נודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סי' קכג) דחה שיטה זו, ואף כתב בדעת התוס' הנ"ל שבאמת ליכא מצות ספירה כלל בזבה. ודבריו נראים דחוקים, דמפשטות לשון תוס' משמע דהם סוברים דרק אין מברכות אבל מצות ספירה שפיר איכא.

ונראה ביאור הענין, דלכאורה איכא למידק אמאי צריכין כלל לספור בפה דמה ענין הפה אצל ספירה, דהא פעולת הספירה אינה אלא תחבולה למנות את החשבון שהוא רוצה להגיע אליו. אלא הביאור, שבלא המספרים קשה לאדם להעלות בדעתו ריבוי של מספרים גדולים, ועל כן הרגילות היא להשתמש במספר, ומי שהוא סופר ומונה אינו מעלה בדמיונו שלושים חתיכות למספר שלושים כמו שעושה במספר ארבע או חמש, אלא מעלה על דמיונו הבהרת קול המספר, ולכן ניתן לומר שצריך אמירה בפה, דכל צורת הספירה היא הבנת המשמעות של מה שביטא בפה, ואם הוא רק חושב בלב אינו חושב אלא על מה שהיה פיו מבטא, ולכן הוי האמירה עיקר הספירה.

ולפי זה י"ל דכל ענין הספירה אינו שייך אלא במספרים גדולים, משא"כ במספרים קטנים ליכא כלל ענין הספירה בפה, שהרי אינו צריך למנות ולספור כדי להגיע למספר שש ושבע דזה שפיר יכול לחשוב בדעתו. וע"כ כשגילתה תורה דיש מצות ספירה לזבה לא נתכוונה לומר דיש בזה מצוה של ספירה בפה, דהרי לשבעה אין צריכין בכלל ענין של ספירה דכו"ע יכולים

לחשוב על המספר שבע בלי הספירה.

ומעתה נראה דזהו ג"כ כוונת התוס', שהם סוברים דבדאי יש דין ספירה אלא דהספירה היא ספירת ז' ימים בדוקים ולא ספירת מנין כמו ספירת העומר, ורק דהוקשה לתוס' דבספירה זו נמי יברכו. ותירצו שיש לחוש שתסתור.

עלה גאון

continued from page 1

הכרזת טמא טמא - גדרה וטעמיה

והדין הרביעי הוא 'וטמא טמא יקרא', שחייב להכריז 'הטמא, הטמא'. ואין חל עליו חיוב זה אלא כשהוא רואה אנשים עוברים לפניו וחושש שיגעו בו מתוך חוסר ידיעה¹³, ולכן יכריז 'טמא טמא', מחמת שתי סבות. הראשונה כדי שלא יגעו בו ויטמאו¹⁴, והשנייה כדי להכלים את עצמו בעיניהם, ותהיה זאת סיבה לכפר עליו, כיון שהוא נכלם לפני אלהיו¹⁵. ועוד, כדי שיחוסר עליו העוברים והשבים ויתפללו עליו, אולי יקבל ה' את תפלתם וירפאהו מחולי¹⁶.

איסור תשמיש המטה

והדין החמישי, שנאסר עליו תשמיש המטה, שהרי נאמר בו אחר טהרתו הראשונה 'וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים' (להלן יד, ח), הרי כל שכן לפני כ'.

שילוח מעיר מוקפת חומה
והדין השישי, שצריך שיהיה מושבו מחוץ למחנה, כמו שנאמר "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", ונאסר עליו להיכנס לכל עיר מוקפת חומה¹⁸.

טמא בביאה לבית

והדין השביעי, שטמא בביאה, כשנכנס לבית מקורה נטמאים כל בני האדם שבו וכל הכלים שבו, אף על פי שאינו נוגע בהם, והם נטמאים בכניסתו לבית בלבד¹⁹, וכמו שנבאר להלן (יד, מו).

דינים אלו מיוחדים למצורע

הרי אלו שבעה דינים שהמצורע לבדו חייב בהם ולא אחד משאר הטמאים, מלבד השילוח אל מחוץ למחנה שגם הזב וטמא מת²⁰ חייבים בו בנוסף למצורע²¹. ולפיכך הננו אומרים שהזב מותר בתשמיש המטה²², ואינו מחייב אותה בכך אלא טומאת שכיבה בלבד²³.

שלדעת רס"ג אין עטיפת הראש מן התורה, ופשט הכתוב הוא לאיסור שאלת שלום, ועל דרך שנראה מדברי התוספות (מ"ק שם ד"ה מנודה), ולהפך משיתת תלמיד ר"י מפריש (מ"ק יד, ב ד"ה מצורע מהו), שנקט שאיסור שאלת שלום במצורע אינו אלא מדרבנן, ופשטיה דקרא בעטיפת הראש ולא בשאלת שלום.

13 כ"כ ראב"ע בביאור כפל הלשון "וטמא טמא", שצריך לחזור ולהכריז כך פעם אחר פעם, בכל עת שעובר לפניו אדם וצריך להזהירו שלא יטמא ממנו.

14 כמבואר בת"כ (ה, יב): "וטמא טמא יקרא", אומר פרוש. ומכאן למדו (מ"ק ה, א) לציון קברות מן התורה, שיפרשו בני אדם מכל הטומאות. ובלקח טוב כתב שאפילו הזב והזבה שאינם יכולים להטהר (ואין שייך בהם הטעם שביקשו עליהם רחמים), מכריזים להודיע לרבים כדי שיפרשו מהם.

15 בסוטה (לב, ב), תנא רשב"י שהאדם צריך לומר גנותו בקול רם, ולמדוהו ממקרא ביכורים, והקשו מדברי רבי יוחנן בשם רשב"י שתקנו תפילה בלחש כדי שלא לבייש את עוברי עבירה, ועל כן הגיהו את הברייתא שאין לאדם להודיע גנותו בקול רם אלא להודיע צערו, כמו שנאמר במצורע "וטמא טמא יקרא". ועולה מזה שאין טעם קריאת "טמא טמא" כדי לגנות את החוטא, שאין לבייש את עוברי עבירה, והטעם הוא משום הודעת צערו לרבים טעם שמביא רס"ג להלן, אבל בב"ק (צב, א) דרשו על "וטמא טמא יקרא" - בתר עניא אזלא עניותא, ופירש רש"י שלא די לו נגעו, אלא שמבייש את עצמו בעל כרחו, הטיל עליו הכתוב חובה, ע"כ. ומשמע משם שטעם קריאת "טמא טמא" הוא כדי לביישו ודבריו רס"ג כאן. וע"ע המספיק לעובדי ה' (פרק הענוה).

16 כמבואר בברייתא בסוטה (שם).

17 כן שיטת רבי יוסי ברבי יהודה (מ"ק ז, ב), שבימי חלוטו אסור בתשמיש המטה בקל וחומר מימי ספרו. אבל הרמב"ם (טומאת צרעת י, ו) פסק כרבי יהודה שהמוחלט מותר בתשמיש המטה.

18 כמו ששינוי בכלים (פ"א מ"ז).

19 כמבואר במשנה בכלים (פ"א מ"ז) ובנגעים (פ"ג מ"א).

20 לפי אחד מכה"י: נפש.

21 אך פרטי שילוחם שונים, ואינם טעונים שילוח משלוש מחנות כמצורע, וכמו ששינוי (כלים פ"א מ"ז), הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות וילדות נכנסים לשם, החיל מקודש ממנו שאין גויים וטמא נכנסים לשם.

22 כמבואר בתוספתא (זבים פ"א ה"ט): זב מותר בתשמיש המטה בימי גמרו, ולא סותר אלא יומו. וכן אמרו בפסחים (סז, ב) שהמצורע חמור מזב שהוא אסור בתשמיש המטה, וכתב רש"י (ד"ה ואסור) דאילו זב לא מיתסר מידי בתשמיש.

23 היינו טומאת יומו, כתוספתא הנ"ל. ואין הכוונה שטמא את האשה, וכמו שכתב באור שמח (מטמאי משכב ומושב ב, א), דזב אינו מטמא מה שהוא בועל, וברור דדוקא בזבה ונדה דהשוכב עמה בברת לכן גזרה תורה על טומאת בועלה, משא"כ בזב שאינו אסור בתשמיש, עכ"ד.

Adapted from 'Secrets of Hashgachah' based on shiurim in Sefer Sifsei Chaim delivered by Rav Nosson Levine

א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף (רש"י ויקרא יב, א)

The Overall Need Do animals have their own personal hashgachah? How does Hashem decide what will happen to a cat, for example? Or to a donkey, a louse, or an elephant?

Hashem decides the fate of the creatures of the world based on *klalus ha'min* – the overall need for the species.

The world needs animals. We need cattle for meat, we need cows for milk, we need earthworms to aerate the soil. We need animal hides to make leather and to make *klaf*. In total, the world needs a certain amount of products, and based upon that, a certain amount of animals. This amount determines how many creatures of each species Hashem chooses to keep alive and thriving.

There is no specific judgment about whether or not each *specific* creature will or will not live. It really doesn't matter exactly which particular mosquito survives in the Amazon River Basin. But based on the amount Hashem deems necessary for each species, He increases or decreases the total number of creatures in existence, down to the last tiny ant and amoeba. The same is true for inanimate objects: how much oil, how much rubber, how many drops of water in the ocean, and how many grains of sand on the beach.

This type of decision-making is *Hashgachah Klalis*. It is a decision whereby Hashem controls every tiny factor, but the decision has been made based on a larger picture, rather than an individual basis. This is the type of decision-making that is responsible for the fate of every mosquito in the swamps, every lion in the jungles, and every pebble on the ocean floor.

The Deciding Factor How does Hashem decide how many animals and inanimate objects are, in fact, necessary for the world? Is the decision based on per capita population? On human consumption? Or on some other factor?

The fate of every species and object in the world – or, in other words, the *Hashgachah Klalis* that decides their existence – is based on one thing only: *kevod Shamayim*.

The purpose of this world is for people to serve Hashem, and thereby bring about *kevod Shamayim*. Everything else in creation – every star and every termite, every skyscraper and every brick of lego – is here only to serve this singular purpose.

When Hashem decides the fate of animals and objects, His *Hashgachah Klalis* decision determines the amount of each item necessary for *avodas Hashem* and *kevod Shamayim* in this world. Sometimes the connection of these objects to *kevod Shamayim* is direct and obvious (such as the cow needed for hide to make *retzuos* on a pair of tefillin); other times, the connection is less direct (such as the metal needed for the eye of the shoelace of the migrant worker who will process the coffee which will be shipped across the ocean to land up in a yeshiva bachur's cup). Either way, *kevod Shamayim* will be the determining factor.

Rav Chaim Friedlander zatzal

What About People? Hashem's practice of *Hashgachah Klalis* applies to every species in the world, except for one: the human species.

Human beings are an entirely different creation. Every single person is unique, with his or her own very specific *tafkid* in this world. There's a very distinct way in which each person is supposed to bring out *kevod Shamayim* in this world, and therefore, each person must be dealt with separately.

There's no "herd" of people. People's lives are not decided based on quantities or quotas. Rather, there is a case-by-case judgment, and a case-by-case decision, surrounding each and every person's life. This is what we mean by

Hashgachah Pratis.

How Does Hashem Decide What Will Happen to Me? There are two factors that go into Hashem's decision-making as it pertains to *Hashgachah Pratis*.

YOUR TAFKID: Every person has a unique role to play, a unique role in world destiny that he himself needs to bring to fruition. He, and only he, can bring about this *tafkid*; and therefore, when making decisions regarding people, Hashem takes into account each one's own personal *tafkid* in life. The job you get, the money you make, the people you meet, the house you live in – all are designed to facilitate your own individual *tafkid*.

REWARD AND PUNISHMENT: In addition to each person's *tafkid*, there is also an accounting of *sechar v'onesh* which constantly takes place. A person who does certain *mitzvos* must be rewarded in this world; a person who does certain *aveiros* must be punished. Therefore, the actions that you do, for better or for worse, will affect Hashem's decisions regarding your life at any and every given second.

Whatever happens to a person – every detail of every moment – has an element of *Hashgachah Pratis* connected to him alone.

